

schriftuurlijk spreekt hij dan ook reeds van Christus als veldheer en ons als soldaten, die Zijn veldteeken dragen en onder Zijn commando staan!

Maar waar het mijn bedoeling niet is een breedvoerige bespreking te geven van een van beide geschriften, daar volsta ik nu met een enkele verwijzing naar het werk van dien grooten Reformatoren, bij wien we nog allen op school willen gaan.

Hetgeen gezegd is, is voldoende om staande te houden, dat Thomas den dienst van leidsman voor ons niet kan waarnemen.

Dit wil natuurlijk niet zeggen, dat zijn boek verholen lectuur zou zijn. Op die manier houden we er geen index op na.

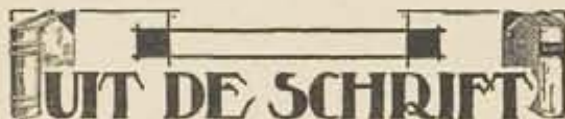
Maar als wij het ter hand nemen, dan doen we dat niet om ingelicht te worden over de navolging van Christus, maar alleen om met belangstelling kennis te nemen van de gedachten, die te dezer zake door Rome werden gekoesterd en gepropageerd. Als zoodanig is het uitermate instructief.

Maar er is dan toch reden te over ons op de navolging van Christus te bezinnen. Te meer zijn we daartoe geneigd, omdat dit vraagstuk telkens weer aan de orde wordt gesteld.

Het wordt telkens weer ter sprake gebracht door voornamelijk buiten-kerkelijke bewegingen. Zoo denk ik vooral aan de zgn. Buchmanbeweging. Zij, die daarmede sympathiseeren, spreken steeds van geleid worden en volgen, ja, voeren eigenlijk de pretentie, de navolgers van Christus bij uitnemendheid te zijn. Maar dan is het ons recht en tegelijk onze taak deze geesten te beproeven of ze uit God zijn. We kunnen dat niet anders doen dan door de Schrift zelf uitspraak te laten doen.

Y.

J. K.

Lijdens-vrucht.

En alle kastijding, als die tegenwoordig is, schijnt geen zaak van vreugde, maar van droefheid te zijn. Doch daarna geeft zij een vreedzame vrucht der gerechtigheid degenen, die door dezelve geoefend zijn.

Hebr. 12:10.

Er is niet alleen lijdens-pijn.

Er is óók lijdens-zégen, lijdens-vrucht.

Daarvan spreekt óók Hebr. 12.

't Teekent eerst het wezen van dien zegen: „de vreedzame vrucht der gerechtigheid“.

Gerechtigheid is: overeenstemming met Gods wil, het eenswillend en blijmoedig aanvaarden van Zijn wil. Zij kan vrucht van lijden zijn. 't Lijden besnoeit de zelf-wil van ons hart. Het doodt ons zelfzuchtig, stofgebonden, ijdel-eigenzinnig begeeren; het buigt en breekt den aangeboren onwil tegen God; het leert zeggen, dat Zijn wil alleen is heilig en goed. Het maakt u, wat ge door wederbarende genade alleen zijn kunt: kind.

Die vrucht is vreedzaam. Zij bergt in zich: vrede. Wie eenswillend met z'n God het lijden uit Zijn Vaderhand aanvaardt, smaakt Zijn gemeenschap; hij krijgt vrede met z'n lot en leert wel psalmen zingen in den nacht.

Hoe menig ziek- en sterfbed heeft ervan getuigd! Hoe menig beangstigend Luz is in 't smaken van dien vrede geworden tot Bethel.

Hoe menige lijdens-diepte werd zóó tot poort des hemels.

De schrijver van den Hebr. brief teekent ook het karakter dezer lijdensvrucht.

Ze is niet onnatuurlijk. „De kastijding, als zij tegenwoordig is, is geen zaak van vreugde, maar van droefheid“.

Wij kennen geen lijdens-verheerlijking om het lijden zelf. En nog minder willen wij ons „vermanen“ tot het onnatuurlijke Stoïcisme, dat geen pijn wil laten blijken.

De kastijding is zaak van droefheid en we mogen weenen, klagen, snikken als God breekt, waar wij hadden willen bouwen. 't Geloof kweekt nooit onnatuur. 't Negeert de droefheid niet en het is nimmer vlucht uit de werkelijkheid.

Voorts: deze lijdens-zegen groeit. Ze is echt vrucht. Er is tijd voor noodig. 't Is geen wonderboom, zoo maar voltooid. Hij rijpt uit dagen, mis-schien wel tijden van gebod.

Hij komt „daarna“.

Soms ongezien en ongeweten; soms als de pijn reeds was verstild.

Wat terstond jubelt, als de slagen vallen, verstomt veelal even schielijk.

Job's momenteele aanbidding: „De Heere gaf, de Heere nam, de naam des Heeren zij geloofd!“ werd spoedig achterhaald door den vloek, waarmee hij zijn geboortedag verwenschte en eerst „daarna“, daarna heeft hij het gestameld: „Met het oor des gehoors heb ik U gehoord, maar nu ziet U mijn oog!“

Er is gevaar in te haastig klagen.

Er is óók gevaar in te haastig roemen.

Ook hierin heeft alles zijn bestemden tijd. Gods tijd. Hij laat de lijdensvrucht groeien. Hij geeft psalmen in den nacht. Hij leert roemen in verdrukkingen en doet ons in Zijn uur Zijn beeld aanschouwen in het graveersel des lijdens.

Dan zegt Hij: o mijn kind!

En gij zegt: o mijn God!

Waar rijpt deze vreedzame vrucht?

Ze wordt gevonden bij degenen, die er door geoefend worden.

Letterlijk staat er: die er door gegymnastiseerd worden. Zooals in het gymnastieklokaal de zware, onhandelbare toestellen staan en gij, zoo ge uw krachten wilt trainen, toch stellig niet kunt volstaan met enkel toeschouwen te zijn, maar moet aanpakken en oefenen, zoo óók in de lijdensschool van uw God.

Menig Christen beredeneert alleen deze dingen; hij vat het lijden niet aan, en houdt zich enkel toeschouwer. Sommigen zijn vol critiek over Gods lijdens-materiaal en laten het in onwilligheid des harten onaangeroerd staan.

Is het dan wonder, dat van lijdens-vrucht weinig wordt bespeurd?

Dat de wereld dien zegen niet kent, is te verstaan.

Maar dat hij zoek is in zoo menig Christen-leven, bewijst, dat men het zich laten oefenen naliet.

Oefen u toch in geloovige lijdens-aanvaarding.

Oefen u tot lijdens-waardeering in Gods licht.

Oefen u door gebed: neem uw kruis op, verloochen uzelf en ga achter Jezus!

Theoretiseer niet over het lijden. Maar draág het, verdraág het, om 's Vaders wil.

Dan rijpt de vrucht, vol van gerechtigheid en vrede!

„In dalen van kwalen en bittere nachten, Bedroeft Gij, beproeft Gij, o God uw lam Opdat 'teens kan verdragen Uw prachten Van sterrebloesem en van zonnevlam.“

„Zoo gij gelóóft, gij zult de heerlijkheid Gods zien.“

VAN HERKSEN

KERKELIJK LEVEN

De scheuring in Amerika. (XVIII.)

(Intermezzo: antwoord aan ds D. Zwier, V.)

Nog twee plaatsen uit de Schrift resten ons ter bespreking: Ezechiel 33:11, en Ezech. 18:23.

Beide zeggen vrijwel hetzelfde. De eerste luidt in Noordtzijs vertaling:

„Zeg tot hen: zoo waarachtig als Ik leef, spreekt de Heer Heere, geen lust heb Ik in den dood des goddeloozen, maar hierin, dat de goddelooze zich bekeert van zijn weg en leeft. Bekeert u, bekeert u van uw boose wegen! Waarom zoudt gij toch sterven, huis Israël?“

De tweede plaats:

„Zou Ik dan een veelgevallen hebben in den dood des goddeloozen, spreekt de Heer Heere?! Niet veel meer daarin, dat hij zich bekeert van zijn weg en leeft?“

Het is mij niet geheel doortichtig, hoe men op zulken „grond“ kan willen betoogen, dat er een gunstige gezindheid Gods jegens de menscheid in het algemeen is... Want:

a. Vooreerst gaat het hier niet over de menscheid in het algemeen, maar over Israël. Over het volk van het verbond. Heeft misschien mede ook om die reden dr A. Kuiper in zijn Gemeene Gratie, volgens tekst-register, op deze plaatsen als eventuele bewijsgronden voor de gemeene-gratie-leer maar niet eens gelet?

b. Intusschen, we zullen daar verder niet op ingaan. Wie aan de uitspraak algemeene strekking wil toe-kennen, moge wat ons betreft dit doen. We willen hem zelfs tegemoet komen: in 18:4 heet het:

„Zie, alle zielen zijn van Mij; zooveel de zielen der vaderen als de zielen der zonen zijn van Mij.“

Noordtzijs merkt hierbij op:

„Hier teekent hij den mensch allereerst naar zijn goddelijke afkomst: geschapen door het indragen van den goddelijken levensgeest in de aardsehe stof, welke op deze wijze niet DRAGER wordt van 'een levende ziel', maar welke zoo zelf een 'levende ziel' wordt (Gen. 2:7). Maar ook wordt hier Gods volstrekt eigendomrecht over iederen mensch scherp geaccentueerd. Dat kan door niets en door niemand worden beperkt, ook niet door de verhouding, waarin de zoon tot den vader staat.“

Tot zoover Noordtzijs, die hier dus het eigendomsrecht van God over alle menschen naar voren brengt, en daarna herinnert, als hij aan 33:11 toegekomen is:

c. Welnu, zelfs als men Ezechiel's woorden 'n exclusieve aanwendbaarheid op de verbondsgemeenschap ontzegt, en de „goddeloozen“, over wie het hier loopt, óók onder de „buitenkerkelijke“ zoekt, zelfs dan staat hier niets van een gunstige gezindheid Gods jegens de konkrete

menschen. Er staat niets anders, dan dat bekeering God verheerlijkt, Hem welbehagelijk is. En voorts, dat de dood, de straf Zijn lust niet is. Waarop gewezen wordt, opdat de heilichheid van zijn Wezen dat alles weerstaan moet wat met dat Wezen in strijd is, niet den dood bringe over Israëls huis“ (Noordtzijs).

d. Indien deze uitspraak werkelijk de gezindheid Gods over den konkreten mensch als een gunstige zou doen zien, dan zou men straks moeten trachten, op een of andere manier een brug te slaan van dezen tekst tot andere plaatsen, waar we lezen, dat de Heere zal „lachen“ in het verderf. En als de hehr. term voor lust-hebben (ch-f-ts) wederom zulk een gezindheid zou involveeren, komen we voor vreemde conclusies. In Num. 14:8 spreken Jozua en Kaleb: indien de Heere welgevallen in ons heeft, (ch-f-ts) zal hij ons dat land doen binnentrekken. Maar Amos 9:7 waarschuwt hen, die later uit dit bloote feit zoo vergaande conclusies trekken... juist ten aanzien van Gods gunstige gezindheid: 't is waar, zegt Amos, dat de Heere u uit Egypte, en door de zee, en door de woestijn heeft gebracht; maar... Hij bracht óók die filistijnen over een zee, uw benedenburen; en Hij bracht óók de Syriërs door een woestijn, uw bovenburen. Pas op, dat gij niet de feiten losmaakt van het geloof. Niet van den Messias. Want het Woord des Heeren, zoo valt Jesaja in, zal doen wat Hem behaagt (ch-f-ts); en daaronder valt ook de verharding en de verstokking van wie het hoort, doch zich niet bekeert. Hij doet al wat Hem behaagt (ch-f-ts), Jes. 55:11; Ps. 115:3; ook als Hij de afgodendienaren gelijk maakt aan hun zotte afgoden. De synode van Kalamazoo zegt: de Heere heeft geen lust (ch-f-ts) aan den dood van den zondaar. Maar in I Sam. 2:25 vernemen we, dat de zonen van Eli niet luisterden naar de vermanende stem van hun vader. En waarom niet? Omdat de Heere er lust in had, besloten had (ch-f-ts) hen te dooden! Schijnbaar (!) is dat vlak het omgekeerde; en zeker is het ook het omgekeerde, indien de uitspraak, waarop Kalamazoo wijst, over de gezindheid van den Heere zou handelen. Laat men echter met ons deze hypothese varen, dan wordt de zaak gauw doorzichtig. De vader Eli mag, en moet dan zeggen tot zijn zonen: bekeert u, kinderen van Eli, want Jahwe heeft geen lust aan uw dood; dat is de geopenbaarde wil, het bevel, dat gij hebt op te volgen; Hij haat de zonde. Maar daarnaens staat nu, achteraf ons meegedeeld, dat wat den verborgen wil, den besluts-wil, betreft, Jahwe wel lust had aan hun dood, qua rechtmatige bezoldiging; mede daarom verhardden zij zich tegen de vermaning in; zooals immers goddeloosheid behalve smet ook straf is. En in dien verborgen wil komt juist de gezindheid Gods voor den dag.

e. Juist dat vraagstuk van Gods lust, welbehagen, wil, ch-f-ts, is door de dogmatiek nu al vele eeuwen met uiterste distinctie behandeld. Van de eerste dagen af vindt men de onderscheidingen, die nog vandaag in onze leerboeken staan. Openbare en verborgen wil. Voor-gaande wil, volgende wil. Wil des besluts, wil des bevels. Kom bij de remonstranten, kom bij de gereformeerden, kom bij de thomisten, kom bij de mystieken, ze hebben er den mond van vol. Al die dogmatische onderscheidingen beoogen, ons duidelijk te maken, dat men niet zoo maar een bevel tot een openbaring van de gezindheid van den Wetgever, en niet zoo maar een onderstelde gezindheid van den Wetgever tot maat-staf voor eigen oordeel nemen mag. Maar hoe zou dan het zware probleem van Gods gezindheid jegens de verworpenen (in één rij ditmaal met verkorenen geplaatst) kunnen zijn afgedaan onder beroep op dergelijke plaatsen?

We haasten ons naar het einde. Naast Schriftplaatsen beroept de synode zich óók op de belijdenis. Twee teksten worden aangehaald: Dordtsche Leerregels, II, 5, en III—IV, 8, 9.

We lezen de eerste:

„Voorts is de belofte des Evangelies, dat een iegelijk, die in den gekruisigden Christus gelooft, niet verder, maar het eeuwige leven hebbe; welke belofte allen volkeren en menschen, tot welke God naar zijn welbehagen zijn Evangelie zendt, zonder onderscheid moet verkondigd en voorgesteld worden, met bevel van bekeering en geloof.“

Maar hoe kan men deze uitspraak alzóó hanteeren? Al aanstonds wordt hier opgemerkt, dat Gods welbehagen aan het ééne volk wel, aan het andere niet het evangelie doet komen. De „menscheid in het algemeen“ is dus dadelijk verdwenen van het tapijt, ze valt buiten het gezichtsveld. En wat moet men dan voorts „zonder onderscheid“ hun, die onder de beademing van het evangelie komen, verkondigen? Dat God zóó en zóó gezind is? O neen. Een belofte, benevens een bevel. Geopenbaarde wil aldus. Tot welken geopenbaarden wil ook reeds de dreiging behoort; want als geloof en bekeering inhoud van een bevel zijn, dan wordt straf gedreigd aan wie neen zegt. Bovendien is de belofte zeer individueel gesteld: wie gelooft, die wordt niet verdorven. De „menscheid in het algemeen“ heeft hier niets mee te doen, en over Gods gezindheid jegens haar is geen woord gerept. Wel wordt, vlak omgekeerd, in de „Verwerping der Dwalingen“, de waarschuwende vinger opgeheven tegen wie al te vlot over die gezindheid oordeelen wil; want de synode van Dordrecht heeft, nadat ze bovenvermelde uitspraak formuleerde, ook de dwaling van hen verworpen, die „het onderscheid tus-schen verwerving en toeëigening daartoe gebruiken, opdat zij den onvoorzichtigen en onervarenen dit gevoelen zouden kunnen implanten, dat God, zooveel Hem aan-

gaat,
van C
meede
en he
dat zu
dewel
onders
aan di
lijk in
ander
Dat
aanzel
hier v
dat z
op l
(aaf
diti
Gods
stave
leering
kunne
Intu
mogen
doen
des t
de rap
van G
sen u
gehaal
wel de
te wil
predik
voor l
willen
beware
maar

1) Z

Verg

Om
spreke
aan d
recht.
is besj
dat oo
nog as
het va
zouden
die op
staan,
geleke
zijn, e
schrev
de Vri
Laat
overige
kwam
voor d
of oud
Kampe
toe gel
steit,
den b
Sedert
mag n
langhe
Er zi
vroeger
partij v
door n
van de
ons bl
Kb., l
wel re
Tot
vlothe
zwaren
de V.U
lukkig
promot
gedach
toe. Be
de V.U
plaatse
in mee
court d
thans i
streeks
laat z
meerde
werkin
Kampe
Even
worden
er bezv
motie
Vrije U
samen
leerna
sche v
weigert
deze n
zou zij
Men
behand
vormen
We

keering
voorts, dat
p gewezen
at alles
ezen in
als huis".

gezindheid
instige zou
en, op een
lezen tekst
Heere zal
voor lust-
heid zou
clusies. In
de Heere
s dat land
huwt hen,
conclusies
geezind-
uit Egypte,
gebracht;
en zee, uw
door een
t de feiten
sias. Want
zal doen
r valt ook
het hoort,
in behaagt
le afgoden-
De synode
ist (ch-fs)
Sam. 2:23
erden naar
arom niet?
ad (ch-fs)
ik het om-
de, indien
er de ge-
Laat men
wordt de
a moet dan
n van Eli,
dat is de
te volgen;
u, achteraf
il, den be-
hun dood,
verhardden
oers godde-
s verborgen
r den dag-
zelbehagen,
ele eeuwen
erste dagen
vandaag in
n wil. Voor-
ts, wil des
de gerefor-
mystieken,
logmatieken
maken, dat
ibaring van
et zoo maar
r tot maan-
oe zou dan
jens de
koren en ge-
p dergelijke

driftplaatsen
lenis. Twee
erregels, II,

it een iege-
ft, niet ver-
like belofte
d naar zijn
onderscheid
et bevel van

hanteeren?
i Gods wel-
andere niet
i in het al-
apijt, ze valt
dan voorts
deming van
i zóó en zóó
een bevel.
baarden wil
is geloof en
wordt straf
s de belofte
e wordt niet
i heeft hier
jens haar
gekeerd, in
rschuwend
die gezind-
recht heeft,
erde, ook de
rsheid tus-
gebruiken,
dit gevoelen
d Hem aan-

gaat, allen menschen die weldaden, die door den dood van Christus verkregen worden, gelijkelijk heeft willen meedeelen; maar dat sommigen de vergeving der zonden en het eeuwige leven deelachtig worden, anderen niet, dat zulk een onderscheid hangt aan hunnen vrijen wil, dewelke zichzelven voegt bij de genade, die zonder onderscheid aangeboden wordt, en dat het niet hangt aan die bijzondere gave der barmhartigheid, die krachtiglijk in hen werkt, opdat zij zichzelven die genade boven anderen zouden toeëigenen.

Dat de synode van Kalamazoo ook maar de geringste aarzeling zou hebben, om zelve te veroordeelen wat hier verworpen werd, zal wel niemand gelooven. Maar dat zij met het kunst- en vliegwerk van een beroep op bovengemelde positieve uitspraak van Dordrecht (aangaande prediking van een bevel en een „conditioneële“ belofte) haar bewering aangaande Gods gunstige gezindheid jegens allen heeft willen staven, geeft den indruk, dat men dit in deze formulering toch wel nieuwe leerstuk slechts met moeite heeft kunnen aandienen als gereformeerd inzicht.

Intusschen, willen we de synode recht doen, dan mogen we niet verzwijgen, dat het haar speciaal te doen is geweest om „het welgemeend aanbod des heils“. Dat „aanbod“ als zoodanig wordt door de rapporterende commissie aangemerkt als een bewijs van Gods gunstige gezindheid (bl. 126). De beide plaatsen uit Ezechiël werden juist onder dit aspect aangehaald; en onder denzelfden gezichtshoek schijnt ook wel de dubbele verwijzing naar de Dordtse Leerregels te willen bekeken worden. En, al hebben we aan Eli's prediking tot zijn zonen reeds gezien, hoe weinig men voor het beoogde doel daarmee aanvangen kan, toch willen we het onderwerp wel afzonderlijk bezien. We bewaren de tweede plaats uit de Leerregels dan ook maar tot den volgende keer.

K. S.

1) Zie Voorrede Statenvertaling op het Nieuwe Testament.

Vergemakkelijkte bespreking.

Om reeds gemelde redenen willen ook wij ons uitspreken over de door de synode van Sneek wederom aan de orde gestelde zaak van het Kamper promotierecht. De kwestie is van algemeen belang. Bovendien is bespreking in de pers altijd een zaak apart; het feit, dat ook binnenskamers deze bepaalde aangelegenheid nog aan de orde zal moeten komen, is geen reden, om het van de lijst der persagenda af te voeren. Anders zouden trouwens, althans in de huidige situatie, allen, die op een of andere wijze met „Kampen“ in verbinding staan, in een ongunstige positie komen te staan, vergeleken met anderen, die evenzeer belanghebbenden zijn, en die toch ook in de pers vrijmoedig er over schreven of schrijven; ik bedoel de hoogleeraren van de Vrije Universiteit.

Laatstgenoemden „belanghebbenden“ te noemen heeft overigens niets vreemds; immers, prof. dr. H. H. Kuiper kwam in de vergadering der jongste synode onverwachts voor den dag met het denkbeeld, dat die studenten of oud-studenten van Kampen, die onder leiding van een Kamper hoogleeraar zouden willen promoveren, daartoe gelegenheid zouden ontvangen aan de Vrije Universiteit, welke dan voor zulke gevallen den bijstand van den betrokken Kamper hoogleeraar zou verzoeken. Sedert mede die gedachte in overweging gegeven is, mag men de hoogleeraren der V.U. nu ook ronduit belanghebbenden noemen.

Er zijn er ongetwijfeld, die van oordeel zijn, dat ook vroeger reeds de Vrije Universiteit belanghebbende partij was, en dat de zaak van Kampen, in dezen althans, door meer dan één bekeken werd mede onder aspect van de Vrije Universiteit. Hetgeen prof. Grijdanus in ons blad schreef, en onlangs de heer Algra in „Leeuw. Kb.“, laat niet genoegzame duidelijkheid zien, dat er wel redenen waren voor bedoeld oordeel.

Tot nu toe evenwel was het uit een oogpunt van vlotheid der persbesprekingen niet geheel zonder bezwaren, zonder nadere praeciseering te verklaren, dat de V.U. „belanghebbende“ was; immers, er zijn er gelukkig ook nog, die eerlijk probeeren de zaak van het promotierecht te zien op zichzelf, zonder eenige neven-gedachte aan de Vrije Universiteit; hun aantal neemt toe. Bovendien kon men niet alle oppositie, door aan de V.U. verbonden personen gevoerd, op rekening plaatsen van de V.U.-zelf. Was het dus om deze redenen in meer dan één opzicht min of meer bezwaarlijk, tout court de V.U. als „belanghebbende partij“ aan te dienen, thans staan de zaken anders. De V.U. is thans rechtstreeks in de zaak betrokken. De mogelijkheid toch laat zich denken, dat een minderheid of zelfs een meerderheid aan de V.U. niets zou voelen voor medewerking van Kamper professoren, of van een bepaalden Kamper hoogleeraar, bij promoties aan deze instelling.

Eveneens dient de mogelijkheid onder de oogen te worden gezien, dat Kamper hoogleeraren hunnerzijds er bezwaar tegen zouden hebben, leiding aan een promotie te geven onder auspiciën van den Senaat der Vrije Universiteit. Stel nu, dat de V.U. zelf de bedoelde samenwerking zou begeeren, of tenminste zou willen helpen mogelijk maken, maar dat een Kamper hoogleeraar zou weigeren, een promotie onder amsterdamsche vlag te helpen voltrekken, dan zou toch zó'n weigering zekere motiveering hebben moeten; en, waar deze motiveering toch niet geheim blijven kon, daar zou zij toch wel degelijk de V.U. raken.

Men kan daarom beter de kwestie open en bloot behandelen; dat is beter, dan dat vage geruchten zich vormen, die de sfeer maar vertroebelen.

We hebben derhalve — en dat leggen we gaarne

even vast — we hebben met z'n allen in zoverre eenige winst behaald boven vroeger; we kunnen thans ronduit en publiek de V.U. belanghebbende partij noemen, zonder dat zulke uittaling aanstonds den wrevel wekt. Wij willen dan ook gaarne met die collega's van de V.U., die zich in de pers hebben uitgesproken, wedijveren in dezen dienst aan de kerken.

▼

Nu is één van de eerste vragen, die hier rijzen, deze: waarom willen velen eigenlijk dat Kampen's promotierecht practisch wordt erkend? Is dat alleen ten bate van de leerlingen, die van Kampen afkomen en gaarne hun band met de hoogleeraren, aan wie zij eenmaal gewend zijn, of wier theologische beschouwingen de hunne zijn, willen blijven voelen? Of is het ook, en misschien wel in eerster instantie, hun verlangen, dat de Hoogeschool zelf het recht tot promoveeren uitoefenen zal? Met andere woorden: gaat het alleen om de studenten, of gaat het ook om de Hoogeschool, de professoren zelf?

Het is, geloof ik, door niemand onder stoelen en banken gestoken, dat men het promotierecht erkend wil zien ook, en niet eens in de laatste plaats, ten bate van de Hoogeschool zelf.

Wat prof. dr. H. H. Kuiper te Sneek dienaangaande opmerkte, heeft mij eenigermate verwonderd. Meer dan eens was van de zijde der voorstanders o.m. ook het practisch argument naar voren gebracht, dat erkenning van het promotierecht ook den Kamper studenten ten goede zou komen; we zullen daarover nog wel afzonderlijk spreken. Het argument kreeg in de Sneeker vergadering nog meer relief, toen één der sprekers, die zijn woord op schrift gesteld had, en dus in deze precieze aangelegenheid terecht voor overhaaste opmerkingen zich bleek te hoeden, openlijk uitsprak, dat er wel aspiranten waren, die gaarne zouden willen promoveren, doch bezwaar hadden tegen promotie onder leiding van den bepaalden dogmaticus, die aan de V.U. doceert. Deze in een openbare vergadering gedane mededeeling was niet persoonlijk, doch zakelijk. Bedoelde personen immers wilden om zijn algemeene grondgedachten liever met diens Kamper collega in contact staan bij eventuele promotie. Wat voor persoonlijk-krenkends kon daarin liggen? Wien kon deze opmerking verwonderen? Het is algemeen bekend, en de V.U.-hoogleeraar in kwestie heeft zelf zijnerzijds het debat geopend, dat zijn evenbedoelde Kamper collega denkbeelden voorstond, die hij, de hoogleeraar aan de V.U. publieke en populaire bestrijding waard achtte. Waar nu genoemde Kamper hoogleeraar sinds herhaaldelijk betoond heeft, niets van die denkbeelden terug te nemen, en (naar wij uit de beste bron weten) het ook geenszins van plan is, daar is een wetenschappelijk verschil duidelijk aan den dag getreden. Dat het diep in kán grijpen, zal allerminst de V.U.-hoogleeraar in kwestie willen loochenen. Er lag dus in de opmerking, die bedoelde afgevaardigde plaatste, niets verrassends. Ook niets persoonlijk krenkends. Het was alleen maar consequentie van wat door een bekende brochure publiek geworden was. Verrassen kon zulke mededeeling alleen maar wie naef genoeg mocht zijn, om te meenen, dat de gevoerde oppositie de verhoudingen zou hebben gewijzigd.

Welnu, zoo sprak na de middagpauze prof. Kuiper: voor deze en andere promotielustigen staat de weg wel vrij; we kunnen immers gebruik maken van bestaande wettelijke mogelijkheden, die toestaan, dat een promotie geleid wordt door, of althans mede door een hoogleeraar, die niet in gewoon verband staat met de universiteit (of hogeschool, zeggen wij er bij), welke de promotie verricht. De Kamper studenten of oud-studenten kunnen dus hun zin krijgen, zoo zei prof. Kuiper, indien men van deze wettelijke mogelijkheid gebruik maakt. Ze kunnen onder den door hen verlangden Kamper hoogleeraar promoveren aan de V.U., die dan diens bijstand vraagt of aanvaardt. En, zoo werd er aan toegevoegd, als men dezen weg niet instaat, dan zou daaruit blijken, dat het niet er om gaat, de studenten te helpen, doch zelf het promotierecht uit te oefenen.

Deze laatste opmerking heeft één synodelid tot hoorbare teekenen van instemming verlokt. Maar mij heeft ze even verwonderd. Haar goed recht zou ik aanstonds hebben toegegeven, indien van de zijde der voorstanders geen ander, of zoo goed als geen ander argument was gebruikt dan dat der belangen dergenen, die in Kampen hebben gestudeerd. Maar ieder kan weten, dat dit bij lange na het geval niet is. Het is, en in vergaderingen, en in de pers, ook in brochures, herhaaldelijk en ronduit gezegd, dat men voor de Hoogeschool zelf het promotierecht begeerde. Daarnaast kwam dan het belang der studenten. De opmerking snijdt dus geen hout, althans niet in verband met de werkelijk gevoerde discussies.

Iets anders zou men dan ook er tegenover kunnen plaatsen. Lange jaren heeft men van de zijde der V.U. op onderscheiden gronden tegen het Kamper promotierecht en zijn praktische erkenning gepleit. Van eenige terughouding in de principiële veroordeeling is daarbij niet gebleken. Maar evenmin van bijzondere tegemoetkoming aan de belangen der Kamper studenten. Ter synode is door prof. Hepp thans verklaard, dat van hen slechts dit en dat zou worden gevraagd. Afgedacht daarvan, dat zij, die van Kampen komen, geen enkele extra-vriendelijkheid begeeren, en ze ook volstrekt niet noodig hebben, gelet op den aard en de betekenis van het Kamper candidaatsexamen, valt hier op te merken,

(Zie vervolg op blz. 54.)

Serieuze bekeering.

„Ga heen en zondig niet meer.“

Tweemaal tijdens Zijn omwandeling sprak de Heiland dit raadselachtig woord. De eerste maal tot dien stumper uit Bethesda, in verband met een levenszonde die voor ons verborgen is gebleven. De tweede maal tot de lichte vrouw, die op een daad van overspel was betrapt.

Het is een verbijsterend woord, waarmede wij in onze zielszorg aan anderen moeilijk raad weten. Wij toch zijn allen een tikje psycholoog, wij weten dat men een zondig verleden zoo maar niet afkappen kan. O, wij zijn heel verstandige menschen om mede te praten! Wij, vol van menschenkennis en levenswijsheid, zouden een eenigszins ander advies geven: Mensch, je moet niet denken, dat je er zoo ineens af bent! Het zal een weg zijn van vallen en opstaan, van struikelen en worstelend ontkomen. Tracht jezelf een beetje te begripen, dat kan je helpen in den strijd die je ongetwijfeld wacht. Als het je weer overkomt, wees dan niet direct ontmoedigd, maar houd dapper vol. Langzaam, voetje voor voetje, zal je wel een beetje veranderen. Trouwens, verder dan een beetje brengen wij zelf het ook niet.

Zooals wij aan anderen dokteren, zoo kwakzalveren wij ook aan onszelf. Wij zijn ook een beetje theoloog, als theologen en theologanten, weten wij dat de bekeering een proces is. Dit is een mooie uitdrukking, dat woord proces. Zie, zulk een proces speelt zich eigenlijk in het verborgene af. Mijn oude mensch, mijn ik, mijn eigen Zelf, verandert ongemerkt in een soort van booze bacillen, die in den mysterieuzen schemer van mijn onderbewuste wroeten. Een mensch kan daar eigenlijk niet voor zijn. De woorden van den catechismus, dat ik mijn ouden mensch moet kruisigen, ze krijgen niet veel meer dan een rhetorische waarde. Want hoe zal iemand bacillen kruisigen? Zij produceeren onverstoortbaar mijn bepaalde karakterzonden: ik was een driftkop, ik blijf het, ik was gierig, ik ben het nog, ijdel was ik en ijdel ben ik, in mijn gierigheid is geen merkbare verandering gekomen. Ik troost er mij mede, dat er in mij ook een nieuw levensbegin is, een aantal geestelijke cellen, die de weefsels van mijn nieuwen mensch produceeren. Het woord „bekeering“ zet ik tusschen haakjes, ik laat het toe in een populaire evangelie-verkondiging in de evangelisatie, in de preek doet het mij echter ouderwetsch aan. De bekeering ligt voor mij ingekapseld in zooveel verbanden, dat de actuele, evangelische betekenis voor mij erg schemerig is geworden.

Jezus sprak anders over de bekeering.

Welk een zelfbewustheid spreekt uit dit woord van den Heiland: Ga heen en zondig niet meer! Overwin die levenszonde. Ik heb wat aan u gedaan, o mensch! Wat een vertrouwen in de genade ligt achter die uitspraak: Gij, chronische zondaar, ga heen en zondig niet meer. Gij, slirt, ga heen en zondig niet meer. Jezus zegt dit zoo nuchter, zoo gewoon als wij zeggen: Breng dien brief even naar de post! Hij schuift de bekeering niet op de lange baan. Hij stelt den eisch concreet en reëel. Die gestolen heeft, stele niet meer! Af! Het is hier niet de Wet die aan het woord is, die den principiële eisch stelt, schoon geen schepsel dien houden kan. Neen, het is de Heiland der Zielen, Die het Schild der Genade opheft over het leven, dat ten doode wankelt.

Zoo heeft Jezus DIE ONMOGELIJKE CHRISTELIJKE KERK vergaderd uit tollenaars en hoeren. Uit de dokwerkers en barmhertigen van Corinthe. Wij zouden de kerkdeuren met de hangsloten des aardrijks voor dezulken gesloten hebben, maar de Heere opende hen den toegang met de sleutelen des hemelrijks. Het was maar geen loos binnenlaten, de Heere stichtte geen soort volkskerk, doch een Gemeente, ten eeuwigen leven uitverkoren. Dat wil zeggen een kerk zonder uiting, er waren geen nooddeuren in aangebracht met het opschrift: afval der heiligen!

Als ik dit wonder vatten wil, staat mijn verstand vol eerbied stil.

Daarom is de prediking van dit evangelie altijd actueel. In de kerk komen geen heeren en dames te samen om naar een lezing te hooren. O, die retrospectieve beschouwingen over het Heilig Evangelie, hoe verdrieten zij mijn ziel! Neen, in de kerk komen de strijders van Jezus Christus samen. Zij komen daar — zooals ik eens treffend hoorde zeggen: met een bluts in den helm en een bloedstrop over de kin. Het is daar niet een soort stichtelijk begin van de week, maar de Heiland spreekt: Kruisig uw ouden mensch, Mijn discipel. Doch het is ook altijd opnieuw Paaschmorgen: Ontwaakt gij die slaapt en staat op uit de dooden. Ga heen en zondig niet meer!

En wij verheugen ons in Hem, in Wien ons zoo groote en dierbare beloften geschonken zijn.

N. B.

dat voor hun „doctoraal“ tot voor korten tijd heel andere eischen gesteld zijn dan prof. Hepp thans noemde. Zij moesten heel wat dogmatische stof leeren, waarmee velen niet zullen kunnen instemmen naar den inhoud. Dit ten bewijze, dat het belang dergenen, die in Kampen studeerden, tot nu toe geenszins den doorslag gaf bij de regelingen, die de V.U. voorschreef. Daar komt dan nog bij, dat meer dan eens bij promoties aan de V.U. onmiskenbare blijken gegeven zijn van zekere neiging tot bestrijding van bepaalde opvattingen van den Kamper dogmaticus. Een enkele maal heb ik daarover wel een en ander hier gezegd. Ik merk dit niet op, om oude koeien uit de sloot te halen; evenmin, als ds. v. d. Vegt, die hierboven bedoelde spreker, die ter synode op hetzelfde verschijnsel wees, zulke bedoeling had. Ook niet om me te beklagen, herinner ik aan deze schermutselingen. Want evenmin als de leider van de betrokken promoties een poging deed om te bedekken, dat hij bepaalde denkebeelden van een collega aan den overkant van het IJsselmeer liet bestrijden, door aankomende geleerden, evenmin zou ik dergelijke camouflage willen bevorderen. We kunnen elkaar toch in alle broederlijkheid en openheid zeggen, dat we op sommige kwesties een anderen kijk hebben? Nog minder willen we op alle slakjes zout leggen, om daarmee den indruk te wekken als waren het alle slakken van groot formaat geweest. Wat ik er van las — b.v. in zake kerk of cultuurmandaat — leek me nu niet bepaald het meest doorslaande bewijs van zwaren wetenschappelijke strijd. Eerder het tegendeel.

Maar het gaat me hierom: als nu plotseling prof. Kuyper voor den dag komt met de idee van promotie aan de V.U., doch onder leiding van Kamper professoren, dan heeft men het tot nu toe noch voor den Kamper dogmaticus, noch voor degenen, die eventueel zijn diensten zouden begeren voor een promotie, erg prettig gemaakt.

De zoo-even gereleveerde opmerking van prof. Kuyper zou daarom misschien met deze kunnen worden beantwoord: het feit, dat men nu ineens voor de Kamper menschen de gelegenheid scheppen wil om te promoveren onder leiding van eigen hoogleeraren, maar dan... aan de V.U., bewijst wel, dat men in elk geval het promotierecht aan Kampen wil onthouden. Dat is heelmaal geen onvriendelijke suggestie; is het niet nog pas ronduit gezegd (Ds. Hagen)?

Mede om deze reden is het maar goed, als ik het voorbeeld dier collega's aan de V.U., die in de pers de zaak bespreken, volg. Men zou toch wel eenige moeite moeten doen, om allen te overtuigen, dat men van harte alle Kamper professoren zou ontvangen om „bij te staan“ in het leiding geven aan promoties. Ook deze opmerking bevat niets onvriendelijks; want niemand zal meenen, dat het anders kan, gezien de situatie op theologisch gebied.

Wel zouden we liever deze herinneringen als overbodig in de pen gehouden hebben. Maar we kunnen beter ronduit spreken, nu men eenmaal dit denkebeeld opwierp. Ook ter afsnijding van misverstand: mij is althans niemand bekend, die aan de poort van de andere hogeschool staat te kloppen om bij promotie te worden toegelaten; en hoe ik zelf er onder sta, zal straks nog wel nader blijken. Afgedacht echter daarvan: nu men de kerken drie jaar lang over het denkebeeld van prof. Kuyper wil laten studeeren, nu is toch wel de vraag gepast: gelooft men, dat er moeite gedaan is, om een „sfeer“ te scheppen, waarin een regeling, als prof. Kuyper voorsloeg, door alle professoren van Kampen vlot kon aanvaard worden?

We hopen allen op vrede, en die is misschien nog mogelijk. Maar zelfs als hij in kerkelijk opzicht verkregen wordt, is hij in wetenschappelijk opzicht er nog lang niet. Althans niet, als men „vrede“ positief neemt, en niet negatief (geen klinkende oorlog). Besloten vergaderingen, waarin tegen bepaalde meeningen ook van een Kamper hoogleeraar in een V.U.-zaal voor jongeren en ouderen stelling gekozen werd, onder verbod van nadere mededeelingen, zijn geen tactische inleiding voor het verzoek: kom over en promoveer bij ons. Brochures over dreigende deformatie zijn het evenmin. Niet onmogelijk zelfs, dat binnenkort nog een stuk van den strijd naar buiten zal moeten komen, die over dezelfde onderwerpen loopt, als in die besloten vergadering van daareven aan de orde zijn geweest. Het zou me spijten, maar ik acht het niet onwaarschijnlijk.

Nog eens, dat zijn geen herinneringen, die op bestendiging van den strijd aansturen. Ze dienen alleen om te bewijzen, dat tot vóór den dag, waarop prof. Kuyper op het promotierechtdebat ingreep, vrijwel niemand kon vermoeden, dat de V.U. er erg op gesteld was, alle Kamper professoren te ontvangen bij promoties. Eerder omgekeerd. Het voorstel, dat prof. Kuyper deed, komt daarmee in het licht der contemporaine geschiedenis tot staan: het ziet er dan min of meer uit als een thans wel niet meer ongedaan te maken, maar toch allerminst spontaan en vrijwillig opgekomen afweermanoeuvre.

Dit feit, gevoegd bij het andere, waarop we in den aanvang wezen, vergemakkelijkt de bespreking.

K. S.

Zendingsarbeid door vrouwelijke krachten. (I.)

Naar ons gebleken is, en ook door één der onder-teekenaars¹⁾ gevraagd is, hier door te geven, is onlangs

1) Het stuk, waaruit we citeeren, is ondertekend door de volgende personen: Ds. W. Breukelaar, Voorz., Santpoort. Jkvr. C. Gravin van Limburg-Stirum, Ds. A. Merklijn, Secr., Lorentzskade 36, Leiden. Mej. M. Parmentier, Ds. D. Pol. Mej. H. J. Wellensiek.

op een vergadering van Zendende Kerken en onderscheiden Deputaatschappen rapport uitgebracht over Zending onder de inheemsche vrouwen door vrouwelijke krachten. In dat rapport — we volgen nu verder de toegezonden missive — was de vraag behandeld, op welke wijze door de Zendende Kerken het werk kon worden aangevat.

Bij de bespreking van dit rapport bleek hoe warm men voor dezen tak van zendingsarbeid voelde en achtte men het noodzakelijk, dat de bestaande commissie zou worden gecontinueerd, aangevuld met Mej. Wellensiek en werd aan haar opgedragen de zaak der vrouwen-zending bij de Zendende Kerken en hare Deputaten te stimuleeren, hierbij te dienen van advies, te informeren hoe het met dien arbeid gaat en de volgende vergadering daarvan te rapporteeren. Met groote blijdschap hebben de leden van die commissie deze opdracht aanvaard, omdat zij, doordrongen van de noodzakelijkheid dezer vrouwenzending, gaarne bij de Zendende Kerken het pleit ervoor voeren.

Want — aldus het stuk — er is een nood op het Zendingsterrein, die dringend om voorziening roept. De zendingsarbeid onder de vrouw moet noodzakelijk met kracht worden aangevat. Alle arbeid onder de inheemsche vrouw, die op Midden-Java wordt verricht, door het medische werk en de school en de arbeid, die daaruit voortvloeide, werd uit dien nood geboren, maar het werd al duidelijker, dat dit werk eerst dan goed verricht kon worden, indien er apart door de Kerken aangestelde Zending-zusters kwamen, die uitsluitend hun taak zouden vinden in de Evangelieverkondiging aan de inheemsche en Chinese vrouwen.

Die taak is — volgens bedoelde missive — voor den zendeling niet zoo eenvoudig. Als hij met zijn helpers contact zoekt met de inheemsche bevolking, dan komt hij maar zelden met de vrouw in aanraking. De vrouw wijkt dan weg naar het achterhuis en daar blijft zij met haar werkzaamheden bezig en de man denkt er niet aan om zijn vrouw te roepen om mee den binnentredende te ontvangen. Dat adat, de zede brengt mee, dat de vrouw zich achteraf houdt. Daar achter heeft zij haar verborgen en afgezonderd leven. Wie zal haar het Evangelie brengen? Hoe is het mogelijk om die vrouwenwereld te benaderen? Het antwoord luidt: door de vrouw. Een andere manier is niet wel mogelijk. Ditzelfde antwoord moet gegeven worden op de vraag: wie is het meest geschikt om de vrouwelijke patiënten in de ziekenhuizen te bezoeken en evenzoo op de vraag, wie kan het makkelijkst de meisjes, de oud-leerlingen van onze scholen bereiken?

En dan, wie zal er aan werken, dat de inheemsche vrouw, die reeds christen is geworden, meer besef krijgt van haar roeping, van haar taak, die ze ten opzichte van haar inheemsche zusters te verrichten heeft? Het antwoord is telkens weer: alleen vrouwelijke krachten zullen dit kunnen. Het is dan ook wel jammer, dat de Gereformeerde zending, die in zoo menig opzicht tot prachtige ontwikkeling kwam, juist op dit gebied van de vrouwenzending zoo'n schromelijken achterstand heeft in te halen.

Neen, — we citeeren nog steeds — dan staat het met andere Zendingorganisaties, die in Indië werken, er anders voor. Daar nemen vrouwelijke krachten een breede plaats in het Zendingswerk in. Zoo is het bij de Rheinische Missie, die op Sumatra onder de Batak-kerk werkt en met de Bazeler Missie en met de Salatiga Zending. En hoeveel vrouwelijke krachten werken er niet in het Leger des Heils en niet te vergeten in de Roomsche Missie, maar de Nederlandsche Zending komt in dezen achteraan. De zending door en voor vrouwen was er reeds vele jaren in andere landen. Amerika kent al een halve eeuw de vrouwelijke zendingskracht in den dienst van de Evangelieprediking, maar toen John Mott een bezoek aan Java bracht, vroeg hij: waar zijn hier de zendingszusters, die onder vrouwen en meisjes werken?

Dr. H. Beets, de zendingsman van de Chr. Geref. Kerk van Noord-Amerika, heeft Java bezocht en deelde zijn indrukken van de Geref. Zending mede in de „Indische Banier“. Hij heeft vele goede dingen opgenoemd van het zendingswerk der Geref. Kerken, maar na die opsomming van het goede, schreef hij het volgende:

„Na al dezen lof moge ik wijzen op een m.i. zwakke steun in den arbeid der Geref. Kerken. Zij maakt m.i. te weinig gebruik van arbeidsters. In dat opzicht zou zij — meen ik — met vrucht het Amerikaanse voorbeeld kunnen volgen. Wij hebben goed opgeleide vrouwen om onder vrouwen en meisjes te werken, z.g. Bijbel-vrouwen, die daarvoor een speciale opleiding krijgen en die — als vrouw — beter toegang krijgen in de huizen der Chinezen.“

De bekende zendingsman, Dr. K. J. Brouwer, schreef: „In onze Ned. Zending heeft de vrouw een te kleine plaats. Er moesten veel en veel meer vrouwelijke arbeidskrachten zijn, ook in het directe zendingswerk en niet slechts bij het onderwijs en de verpleging“. En wie het „Zendingsblad der Geref. Kerken“ geregeld leest, weet, hoe herhaaldelijk de hoofdredacteur op dit gebrek van de Geref. Zending gewezen heeft. We zouden bovendien nog tal van uitspraken kunnen aanhalen van Zending-arbeiders, die het gemis van vrouwelijke krachten dagelijks voelen, die deze conclusie rechtvaardigen: Alle Zendingsmannen, die in dienst der Zending arbeiden of die een leidende positie op Zendingsterrein innemen, leggen allen den nadruk op de noodzakelijkheid om vrouwelijke krachten aan te stellen, die werkzaam zullen zijn als hulpkrachten in den dienst van het Evangelie.

Tot zoover het ons toegezonden stuk. Volgende week hopen we verder te gaan met enkele mededeelingen

er uit; we hopen vervolgens — met goedvinden van één onzer medewerkers voor de rubriek Zending — eenige opmerkingen er aan toe te voegen.

K. S.

Hulp opleiding predikant Argentinië.

Ons vriendelijk verzoek bleef niet onbeantwoord. Van den heer J. B. te Rotterdam ontving ik jl. Zondag-morgen, na den preek, f 10.—, wat me erg goed deed; voorts kwamen er enkele girobiljetten in. Omdat de copie deze week niet op den gewonen dag kon geschreven worden, hoop ik volgende week nader te verantwoorden. Als er nog zijn, die wat zenden willen, dan zal me dat bijzonder verblijden.

K. SCHILDER. Giro 127278.

De nihilistische Revolutie.

III.

Is er nog redding voor Duitschland onder deze droeve omstandigheden, en opheffing uit het verval mogelijk? Rauschnig is er persoonlijk van overtuigd dat de oppositie, die de dictatuur noodlottig zal worden niet die is van monarchisten, arbeiders of burgers; „zij gaat niet uit van militairen, vaderlandslievende vereenigingen of jeugdbonden, maar zij bestaat alleen in de zedelijke kracht tot verzet die slechts uit den geest van het Christendom kan geboren worden“.

De vraag die dan beantwoord moet worden is deze, of de positie van de christelijke kerken in Duitschland nog zoo hecht en sterk is, dat daarvan een krachtig verzet in de toekomst verwacht mag worden.

Bemoedigend zijn de mededeelingen van dezen Duitscher, die meer dan eens achter de coulissen gekeken heeft en meer dan eens bij beraadslagingen van leidende figuren aanwezig is geweest, geenszins. Hij is zelfs de meening toegedaan dat de ontbinding van het Christendom in Duitschland inwendig veel dieper is doorgedreven dan men van buiten af zou zeggen.

Nu zijn er in de laatste jaren heel wat berichten in het buitenland verspreid die deden vermoeden, dat de arbeid der kerk op allerlei wijze verhinderd werd. Predikanten werden in concentratiekampen weggeslopt, spreekverboden opgelegd, ambtsuitoefening onmogelijk gemaakt; christelijke jeugdorganisaties ontbonden, verkoop van christelijke lectuur en bijbels aan beperkende bepalingen gebonden. Maar bij dat al bleef de hoop levendig, dat inwendig het kerkelijk samenleven niet ernstig zou zijn aangetast, en dat het geloofsleven in breede kringen krachtig zich zou blijven ontplooiën.

Rauschnig is op dat punt juist zeer somber in zijn uiteenzettingen. „Niemand, die van de Deutsche toestanden goed op de hoogte is, zal kunnen ontkennen dat, wat er van een werkelijk christendom nog overig is, steeds meer afzakt in de richting van het deïsme en zoodoende steeds meer rijp wordt voor vermenging met geloofsartikelen uit de sfeer van ras, volk en bloed. Niet na strijd voor het geloof naar buiten, maar door inwendige ontwikkeling zal het langzaam maar zeker zoover komen, dat het nu nog officieel aanvaarde Christendom wordt uitgelegd als een Duitschen stamgodsdienst, die niet alleen noodzakelijk is om het moreel in een totalen oorlog op peil te houden, maar ook hulp moet verleen en bij het opruimen van de voormalige maatschappelijke machten.“ (pag. 94).

De jeugd wordt afgehouwen van christelijke jeugdvereenigingen en opgevoed in nationaal-socialistischen, dat is te zeggen, nihilistischen, geest.

Welke funeste gevolgen dit heeft, is vooral in het leger zeer duidelijk te constateeren. De schrijver, die meegestreden heeft in den wereldoorlog, wijst er op, dat men in groote kringen van Duitsche officieren niet slechts oppervlakkige uittalingen over kerk en christendom, maar dat men er werkelijke vroomheid kon aantreffen. „Het is moeilijk den buitenstaander een goeden indruk te geven van deze dingen, omdat het christelijk element in het Duitsche officierenkorps schuil ging achter een vorm, dien men zeer wel verklaren kon uit mannelijken tegenzin in het te koop loopen met echte gevoelens; maar ook kon men voorbeelden van nadrukkelijk beleden Christendom aanwijzen in het leger onder invloed bijv. van pietistische stroomingen bij den Pommerschen adel. Generaals, die in hun familiekring en zelfs met inbegrip van hun personeel bijbellezing hielden, waren geen uitvinding van „Simplizissimus“, (pag. 155).

Deze toestanden zijn nu bij officieren en minderen grondig gewijzigd. De christelijke geest is zeer sterk achteruitgegaan. Een stroom van jonge menschen is het officierscorps binnengedrongen en tracht den immoreelen en revolutionairen geest ingang te doen vinden. Deze geest laat zijn ontbindenden invloed gelden. Er heerschen in het

leger d-
wil er c
nauwel-
ten her
De ethi
liteit ge
Luden
Quichoa
heeft ve
socialis-
zaken n
openlijk
hebben
trouwba
ken v
op zou
groote
Neen,
aangev
Want
van uig
geworpe
varen c
dit zou
koop te
de chris-
punt wa
om moe
den an
bruikt
schappi-
lijke no
scherp-
digid on
schapsz
Volge
tot het
nationa
tie van
worden
is vastg
zal de s
een ov
van het
gen! Ra
van he
nationa
dan doe
Misse
dergelij
het nat
zeilen
nog te
art. 24
van het
ter reed
klaringe
gaande
ning in
met rus
wordt l
staan in
van het
de mac
sterken.

Kan e
tendom
kerk no
tegen d
zegt de
Duitsch
uitgeslo
het land
te wors
de wijz
sitie, di
Arm
dergelij
Moge
roeping
het Wo
den in
verbond
geloofs!
De H
christel
onaal-s
verplicht
doen, d
de Hee
reeds is
doen en
pastorie
gemeen
worden
land in
aan het
zorgen
het gel
Zijn ger
ten. De
nood e
breken!
in het l
nantiën
En v
het bep
stem kl
Moge